

ענינים ורמזים

'דם החטאת קודם לדם העולה מפני שהוא מרצה. איברי עולה קודמין לאימורי חטאת מפני שהוא כליל לאשים' –

נחלקו החכמים (במסכת סנהדרין צט.) אם בעלי-תשובה גדולים מצדיקים גמורים או צדיקים גמורים גדולים. ובאמת אלו ואלו דברי אלקים חיים, ומרומז הדבר במשנתנו: קרבן חטאת מורה על בעלי תשובה, וקרבן עולה מורה על צדיקים גמורים (שאינה באה על חטא במעשה, ועולה כליל לה); הדרם הוא הצעקה הבאה מעומק הלב, וצעקת הבעל-תשובה היא גדולה יותר, מפני שצועק מזה שנדמה לו שחלילה אין לו תקנה בלי ישועת השי"ת, ולכך צעקתו עולה למעלה במקום שאין צדיקים עומדים שם. אבל אברי העולה – פעולות המצוות, בזה צדיקים גמורים קודמים, כי גופם מזוכך מאד, ודבוק בהשי"ת ללא היפרד רגע (מי השילוח ח"ב לקוטי הש"ס סנהדרין).

'... כי צדיק גמור יש לו גוף מזוכך ונקי אבל לא בעל תשובה, אכן נפש הבעל-תשובה נחצבה ממקום יותר עליון מנפש הצדיקים, כדאיתא בזה"ק (משפטים קו:) כי לעתיד שזדונות נעשו כזכיות, אז יראה השי"ת לנפש הבעל-תשובה שכיוון לעומק עמוק מכל דעת שהאדם יכול להשיג, וכל זה יפעל על ידי צעקתו בתשובתו, אם כן נפש הבע"ת עליון יותר מנפש הצדיק. וזה הוא הענין שקרבן עולה כולה כליל, שזה רומז לצדיק גמור שגופו מזוכך ודבוק להשי"ת, ומכל מקום דמה ניתן למטה מחוט הסיקרא, והיינו שאין נפשו מגיע למעלה כל כך, וקרבן חטאת נאכל לכהנים – שבא על חטא בפועל, שזה מביא הבעל-תשובה, ודמו נורק למעלה – היינו שנפשו גדול מאד. וזה הוא מחמת שברון לבו וצעקתו זוכה שיתעלה נפשו לכוון רצון השי"ת' (שם ברכות לד:).

דף צ

'אמר רב פפא: בדהדר עיילינהו כולי עלמא לא פליגי, והכא בדאיתנהו אבראי פליגי ובהא פליגי, דמר סבר אין זריקה מועלת ליוצא ומר סבר זריקה מועלת ליוצא' – התוס' (כו. ד"ה דילמא) כתבו שאין לפרש 'כו"ע לא פליגי' שהאימורים כשרים ודלא כרבינא – כי ודאי יש דעת תנאים שפסול (כדמוכה בברייתא שם), אלא הכוונה שאם הכניסם בשעת זריקה, לכולי עלמא מועלת הזריקה אף על פי שהם פסולים. לא נחלקו אלא כשהיו בחוץ בשעת הזריקה, האם הזריקה מועלת בהם. [בטעם החילוק – ע' מש"כ מו"ר הגר"ש פישר שליט"א בספרו בית ישי קטז, ב]. וכן נראה שפרש הראב"ד (פסולי המוקדשין א, לג).

ואולם מהרמב"ם (שם) נראה שמפרש שלמסקנת רב פפא לא נפסלו האימורים שיצאו קודם זריקה לכולי עלמא, ודלא כרבינא. שכן פסק להלכה, שאם החזיר את האימורים – מקטירים אותם (וע' באור שמח (שם א, ג) שפרש הברייתא בדף כו שהביאו התוס', באופן שאינה סותרת לדין זה שהאימורים כשרים. וע' בוכר יצחק מז, א בד"ה עוד נראה).

ולפי דעה זו, מה ששינינו 'המעשר קודם לעופות... ויש בו קודש קדשים דמו ואימוריו' (מדוע הזכיר דם, ואין לומר להשוות אימורים ודם כרבינא בר שילא) – יוכל להתפרש כן: כלפי חטאת העוף שכל הבשר לכהנים, יש בו במעשר אימורים הנקטרים על המזבח. וכלפי עולת העוף שכולה למזבח, יש בו

במעשר חומר שכל דמו ניתן על המזבח, ואף השירים נשפכים ליסוד והרי זו אכילת גבוה, שלא כעולת העוף, שלשיטת רבנו תם (בתוס' נד ד"ה ואי) השירים הולכים לאיבוד.

'אמר רבא: למקראה הקדימה הכתוב' – התוס' הביאו בשם הר' חיים לפרש שמצוה לקרוא שם העולה תחילה, כלומר להקדישה לפני החטאת. וראה בספר בית ישי (קכד קכו) שבאר טעם הדבר, כי הקדשת הקרבן הרי היא כהתחלת הקרבתו ותחילת כפרתו [וכעין הסמיכה שמפורש בכתוב 'וסמך... ונרצה... הגם שאינה מעכבת כלל הכפרה]. וע"ע בספר אור שמח (מחוסרי כפרה א,ג) 'סעד עצום' לשיטת הר' חיים.

וע"ע בשו"ת אחיעזר (ה"ב מט,ו) בבאור הסוגיא בערכין כא לשיטת הר' חיים. עוד כתב שאף לשיטה זו אין דין זה אלא לכתחילה אך אם הקדיש החטאת תחילה – כשר.

[וכתב במגן אברהם (א סק"ח) שפרשת חטאת שאומרה אדם מפני הספק בסדר הקרבנות, יאמרנה לאחר פרשת העולה, אלא אם כן יודע בודאי שנתחייב חטאת שאז יאמר פרשת החטאת תחילה. וע' פלפול נחמד בספר נפש חיה (לר"ר מרגליות) או"ח שם. וע"ע במשך חכמה ויקרא ה,ז; ברכת מרדכי ח"א ו,ו ואילך].

(ע"ב) 'פריה דחג...' – 'היינו עד 'כמשפטם', לאפוקי שמיני. וזו כוונת הרמב"ם (תמידין ומוספין י' ה') 'זוה מוסף בפני עצמו' – דלומר דאינו כסדר פרי החג הרי כבר אמר' (מהגר"א נבנצל שליט"א).

א. כוונת הרב ששונה מוסף שמיני עצרת ממוספי החג, בכך ששעיר החטאת קרב בו לפני העולות, כי רק בחג שנאמר בו 'כמשפטם' קרבים הם כסדר האמור בתורה.

ומשמע שפשוט שבשאר רגלים שעיר החטאת קודם. וכן כתב הרש"ש, אלא שהעיר מדברי רש"י ביחזקאל וכן מלשון הגרעק"א שנראה שכל הרגלים נשתוו בזה לסוכות. והנצי"ב בתשובתו (משיב דבר ח"ה ד ד"ה ומה שהקשית) כתב שהדבר שנוי במחלוקת הראשונים, אם שאר המועדים נלמדים מסוכות (כבפ"ק דשבועות) אם לאו. ואמנם מדברי הרמב"ם מדוקדק שקרבנות סוכות בלבד יצאו מן הכלל, וכמו שדקדק הרש"ש.

וכן נסתפק בדבר החו"א (מנחות לג,יז), וצידד להוכיח שרק בסוכות נאמר דין זה. וע"ע בזה בפני יהושע ר"ה ל: ובשפת אמת כאן.

ב. בספר משך חכמה (פינחס כט,יד) כתב 'דבר חדש מאד'; אם אין נסכים להקריב עם קרבנות מוספי החג, יש להקדים החטאת לעולה, שהרי אין מתקיים באותה שעה 'כמשפט'. ורמז בזה מה שביום הראשון של חג אין כתוב 'כמשפט', וגם לא הוזכרו נסכים, לומר שאם יחסרו נסכים למספר הרב של הקרבנות שבאותו יום – שוב אין 'כמשפט' ואז יש להקדים החטאת לפני העולה.

'איבעיא להו, חטאת העוף ועולת בהמה ומעשר – איזו מהן קודם...' – בספר זכר יצחק (ל, ד"ה אמנם באמת) פרש הסוגיא באופן זה:

התוס' הקשו קושיא חמורה, מדוע אין חטאת העוף קודמת מקל-חומר, אם קודמת לעולה החמורה כל שכן למעשר הקל. ותרצו שקדימת חטאת-העוף לעולה חידוש הוא ואין ללמוד ממנו. ותירוצם אינו מובן.

ונראה שדין זה שהחטאת קודמת לעולה, נאמר רק כשבאים ביחד על ענין אחד, וכן מדוקדק לשון הרמב"ם (תמידין ט,ו) 'בנין אב לכל חטאת שהיא קודמת לעולה הבא עמה', וכטעם שאמרו (לעיל ז:), כדי שיקריב הכפרה תחילה, וזה שייך רק כשמביאים יחד. אבל אם נמצא חטאת ועולה שאינם באים כענין אחד – חוזר דינם לדיני הקדימה הרגילים.

כיון שכך הלא אין מקום להקדים חטאת העוף למעשר בהמה, שהרי אינו אותו קרבן ואין כל קשר

ביניהם. והבעיה בגמרא היא היות ובשביל חטאת העוף הרי הוא מוכרח לאחור את העולה, יש לומר שיקדים את שניהם למעשר, כי גם בהקרבת החטאת קיימת מעלת הקדמת העולה, שהרי היא הגורמת והיא המביאה את הקרבת העולה אחריה, וזו דעת בני מערבא. או שמא המעשר קודם, כיון שבפועל כעת אין עומדת האפשרות להקריב העולה אלא החטאת, והרי מין זבח קודם לעוף, וזו דעת חכמי בבל. ע"ע בשו"ת משיב דבר (ח"ה ד, ד"ה ומה שהקשית) שבאר מדוע לשיטת ר' עקיבא (ביומא ע.) עולת המוסף קרבה עם תמיד של שחר, והחטאת עם תמיד של בין הערבים, הלא חטאת קודמת לעולה – אלא לפי שאינם קרבים ביחד, אין דין להקדים החטאת. וע"ע בענין זה בספר חונן דעה – יומא, עמ' תכה.

עוד בכללות דין קדימת חטאות לעולות, ע"ע ב'חדושי הגר"ח על הש"ס; אבי עזרי מעשה הקרבנות (קמא) יד, ה; ברכת מרדכי ח"א ו.

'שלמים של אמש, חטאת ואשם של היום – שלמים של אמש קודמין. דברי ר' מאיר. וחכמים אומרים: חטאת קודמת, מפני שהיא קדשי קדשים' – מדברי התוס' והרמב"ם (תמידין ט, ג) מבואר שהמדובר על שלמים שנעשו אתמול, וכיון שזמן אכילתם קצר, עד הלילה – לכך הם קודמים לדעת ר' מאיר לחטאת ולאשם של היום, שזמנם עד למחרת בבוקר.

וצריך להבין סברת חכמים האומרים שחטאת ואשם קודמים (וכן פסק הרמב"ם שם) – הלא מצינו שדבר שזמנו קצר דוחה את מעלת התדיר [שלכך לדברי רבי יהודה שזמן תפילת המוספים עד שבע שעות – יש להקדים מוסף למנחה, כי זמנה עובר. ע' בפ"ד דברכות], ומאותו טעם יש להקדים את השלמים על אף שחטאת ואשם מקודשים יותר?

ונראה שכך יש לפרש דברי חכמים: 'מפני שהיא קדשי קדשים' ונאכלים רק לזכרי כהונה ולפנים מן הקלעים, שלא כשלמים שאפשרויות אכילתם מרובות יותר, הלכך החטאת קודמת (עפ"י אור שמח תמידין ומוספין ט, ג).

יכולן הכהנים רשאים.... לתת לתוכו תבלי חולין' – לדעת הסוברים שבכלל איסור הבאת חולין לעזרה אפילו הכנסה בעלמא שלא בדרך הקרבה (כן יש אומרים בדעת הרמב"ם (שחיטה ב, ג) – ע' חדושי הר"ן ב"ב פא וביד רמה שם; רש"י תמורה כג. וע' משנה למלך הל' שחיטה שם שהוכיח מכמה ראשונים), כיצד מותר ליתן תבלי חולין בקדשים? – יש מתרצים שמדובר בקדשים קלים הנאכלים בכל העיר אבל אינו מכניס לעזרה. או שמא על ידי תערובת מותר (עפ"י משנה למלך שם).

ויש אומרים שהכנסה שאין בה משום הקרבה מותרת כאשר יש בדבר צד מצוה, ורק כשאין בדבר צורך מצוה אסור מדרבנן (עריטב"א חולין קל: קרית ספר הל' שחיטה שם. וע"ע אתון דאורייתא א).

'ככתבם וכלשונם'

'... אולם אפילו אם האדם עומד במדרגה התחתונה, צריך הוא ללמוד ולדעת שיש מדרגות עליונות ממדרגתו בה הוא עומד, ויבהיר לעצמו כי במדרגה העליונה נראים הדברים אחרת מכפי שהוא רואה ומשיג עכשיו. בזה ימנע מעצמו סבך של קושיות וחוסר הבנה בהנהגתו יתברך;

–

אם ידע האדם שיש מדרגה בה אין מתרפאים בדרך הטבע, אלא על ידי שיתקן את חטאיו ואת

אשר עיוות, כפי אשר יורה לו הנביא, אז יבין שאם כי עליו להתרפא בדרך הטבע בהתאם למדרגתו התחתונה, מוטלת עליו החובה להתעורר וללמוד מהנהגתו יתברך אתו, ולדעת כי הסבה האמיתית למחלתו היא החטא. מעשיו הם הגורמים למחלותיו, כי מאת ה' לא יצאו הרעות והטוב, ויבא לידי הרהורי תשובה ותיקון מגרעותיו, שיצילוהו מכל פגע ומחלה. חשיבות ידיעת המדרגות העליונות אפשר ללמוד ממה שכתב רש"י (זבחים צ. ד"ה למקראה), על דברי ר' אליעזר שאמר: 'עולה קודמת לחטאת – למקראה'. ופירש, שאף על פי שבעבודת ההקרבה חטאת קודמת, אבל למקרא בתורה עולה קודמת. ותמזהו בתוספות שם: מה חידוש הוא להשמיענו סדר הפסוקים שכתוב מפורש בתורה, דזיל קרי ביה רב הוא? ואפשר לבאר את כוונת רש"י בפירוש דברי הגמרא, שאמנם על פי סדר ההקרבה חטאת קודמת לעולה, כלומר שבעבודה הפנימית של האדם קודמת עבודת התיקון של מה שקלקל במדרגתו – בחינת חטאת, לעבודת העלייה למדרגה יותר רמה – בחינת עולה; אבל 'למקרא', כלומר בהשגה וידיעה, קודמת ידיעת בחינת עולה להקרבת חטאת. שכן את המדרגה העליונה, אף שעדיין לא הגיע אליה, צריך הוא על כל פנים לדעת ולהבין לפני שגמר את עבודת התיקון במדרגה התחתונה; והיא הנותנת – ידיעת המדרגות העליונות תעזור לו לתקן את מה שפגם במדרגתו התחתונה. זה הכלל: למעשה צריך האדם לעבוד רק בהתאם למדרגתו, ואחר שהשלים את עבודתו במדרגה זו, יכול הוא לעלות למדרגה הבאה, ואסור לקפוץ ולדלג למדרגות ולכוונות שהן למעלה ממנו. אבל חייבים אנו ללמוד ולדעת אף את הבחינות העליונות שבעליונות, כדי לברר לעצמנו ולקבוע בלבבנו כי ההשקפה המיוסדת רק על השגות המדרגה התחתונה – הבל ותהו היא, ואת האמת לאמיתה והתכלית אפשר להבחין רק לאור ההשקפה האמיתית – לפי מבט המדרגה העליונה' (מתוך מכתב מאליהו ח"ג עמ' 174).

*

'הקדושה התמידית, יסוד מעלת התדיר, זהו ענין מיוחד במעלת הקדש, שיש לה אותו האופי המציין אותה בהליכתה המסודרת, האטית, הבלתי פוסקת, היא שומרת על קדושת החיים מלהכשל בכח הנטיות, המשפילות את ערך האדם, הדבקות בטבע החיים והבשר, ומקדשת היא בהשפעתה את כל החיים הקבועים, ומרימה אותם תמיד בלא הפסק, מדרגה אחר מדרגה, בקו ישר.

ולשם קביעות אור קדוש זה בתוכיות האומה כולה, בשבילה ובשביל היקום כולו, באה מצות התמיד, שהתפילות התדיריות, מדי יום ביומו, יונקות ממנה את לשד הקדש שלהן. 'תפילות כנגד תמידין תקנום' (מתוך עולת ראיה, עמ' קכה).

דף צא

'אטו שבת למוספין אהנאי לתמידין לא אהנאי?!... אטו ראש חודש למוספין דידיה אהני למוספי שבת לא אהני?!' – בספר אור שמח (עבודת יוהכ"פ ד, א) באר דברי הרמב"ם שיום-הכיפורים שחל להיות בשבת, הכהן הגדול עושה גם את מוספי השבת, אף על פי שקרבנות מוסף השבת אינם שייכים לקרבנות היום – מסתבר שמוספי השבת נתקדשו בקדושת יוהכ"פ, וכסברא שאמרו כאן.